

STUDOVNA

Faust, Mefistofeles

FAUST Kdo klepá? Dál! Zas někdo obtěžovat?

MEFISTOFELLES Já.

FAUST Dál!

MEFISTOFELLES Musíš to třikrát opakovat.

FAUST Nu dál!

MEFISTOFELLES Tak se mi zamlouváš.

Takhle se můžem domluvit.

Že z hlavy brouky vyhnat chci ti,

co kavalíra mne tu máš

v hedvábném plášti, v rudém šatě

a na něm prýmky v samém zlatě,

na čapce péro kohoutí,

kordisko nabroušené v pase;

a radu-li chceš přijmouti,

chod' si tak rovněž v brzkém čase,

bys volný, ničím nepoután,

poznával život ze všech stran.

FAUST Mne v každém šatě sevře zoufání,

v něž těžký život pozemský se zvrací;

jsem příliš stár, bych směl jen hrát si,

jsem příliš mlád, bych směl být bez přání.

Čeho že od světa smím žádat?

Jen odříkat se máš! Jen strádat!

To je ten věčně stejný zpěv,

jenž v uši všem se zarývá,

jímž chrčí, pokud proudí krev,
každická chvilka chraptivá.

Zrána se v slzách probouzím,
neb trpkou úzkost cítím ze dne,
jenž mi svým celým trváním, jak vím,
ni jedné tužby nesplní, ni jedné,
leč předtuchu vši slasti hřejivé
mi samovolně zepsuje a ztrhá
a vše, co v prsou hárá, tvořivé,
pošklebnou střízlivostí zmrhá.
Pak úzkostně mi na lože je jít,
noc nadejde-li se sny svými,
neb mně, mně nedaruje klid:
já budu soužen viděními.
Bůh, jenž mi v prsou přebývá,
vzruší mé nitro nejvnitřnější,
však, nechť i nad mou duší vládu má,
nic nedokáže v sféře vnější;
a tak mi život těžkým břemenem;
mně hořko být; jen smrti dychtiv jsem.

MEFISTOFELLES A přec jen bývá nevitána; všem.

FAUST Ó, blažen, komu v bitev gloriole

kol skrání vavřín zkrvaven se vine,

kdo po zběsile protančeném kole

v objetí milenčině zhyne!

Ó žel, že vznešeného ducha moc
mě nesklátila, zázrak v mroucím oku!

MEFISTOFELLES A přece kdosi v onu noc
nedopil toho zahrnědlého moku.

FAUST Špehovat, zdá se, je tvým řemeslem.

MEFISTOFELES Ne všeho: mnohého však vědom jsem.

FAUST Když tehdy z nejstrašnější tíže
mě vytrh sladce známý hlas,
to, co mne k dětství ještě víže,
pazvukem blaha podved zas:
ted' proklínám, co v duši bují
svodem a kouzlem mámivým,
co v truchlivé ji vězní slují
lichotně lichým klamem svým!
Proklínám nejdřív domýšlivost,
jíž duch svou mdlobu zastírá,
proklínám prázdných zjevů lživost,
jež na smysly se přitírá.
Proklínám, co nás ve snu šálí,
slávy a jména prázdný vzruch,
věci, jež patřit nám se zdály,
ženu a dítě, sluhu, pluh!
Proklet buď mamon, když nás nutí
svým zlatem k přeudatné hře,
či pro vilné když spočinutí
nám upravuje polštáře!
Bud' réva s hrozny ohnivými,
bud' láskou žhoucí kleta hrud',
zhyň naděj, víra – před jinými
však trpělivost kleta buď!

SBOR DUCHŮ neviděn Žel! Žel!
Ted' zničila jej,
ten krásný svět,
tvá drtivá pěst.

V prach jsi jej smet.
Polobůh rozbil jej v trosky!
A nám je nést
ty rozvaliny tam v prázdno,
nám plakati jest
nad těmi krásami všemi.
Vystav jej,
ty mocný na této zemi,
nádherněj
vystav jej znova,
ať v nitru tvých prsou se skví!
Nový běh životní
započni zase
v jasných smyslů svých kráse,
a píseň nová
v tom světě ať zní!

MEFISTOFELES To zazpívali
mí diblíčci malí.
K činu a k slastnému mládí
slyš, přemoudřele ti radí:
v svět máš být vyveden!
Ven, z té samoty ven,
v níž smysly a šťávy se tratí,
chtějí tě vylákati.

S tím hořem nahrál sis už dosti,
jež jako sup ti život užívá;
nejhorší chátra jistotu ti dá,
žes člověk v lidské společnosti.
Leč tak tomu není, já nehodlám
svrhnout tě mezi tu sebranku tam.

Já mezi duchy nejsem mocný duch;
ale jestliže chceš, abych byl tvůj druh
při putování živobytím,
dobrá, já se ti poddán cítím
a od této chvíle již
jsem tvůj, jsem tvůj tovaryš,
a jestliže vhod se ti zdám,
budu tvůj sluha, tvůj chám.

FAUST A na mně co zas ty si vyžádáš?

MEFISTOFELES Ach, na to ještě dlouhou lhůtu máš.

FAUST Ne, ne! Neb čert je egoista
a zbůhdarma se dozajista
nebude starat o zisk náš.
Podmínky řekni; jasně, co a jak.
Takový sluha, to není jen tak.

MEFISTOFELES Zde poslušen chci býti tvého slova,
bez dechu ve všem po vůli ti být.
Až onde shledáme se znova,
mně ty máš stejným oplatit.

FAUST Což, onde, o to nedbám již.
Až tento svět mi rozdrtíš,
svět onen zrod' se nebo ne!
Zde z této země prýští moje slasti,
zde toto slunce svítí na mé strasti;
jenom ať smím to všechno strásti,
co chce, nechť potom nastane!
Ta novina mi lhostejná je,
zda lásky tam a zášti říš

a zdali též ty cizí kraje
cos mají jako hloub a výš.

MEFISTOFELES Pak smíš se toho odvážiti.
Jen vejdí v smlouvu, abys v tomto žití
všechny mé čáry, zkouzlen, zřel.
Dám ti, co člověk ještě neviděl.

FAUST Co můžeš dát, ty nebožácký d'ase!
Což lidský duch, vzňat po vznešeném jase,
kýms, jako tys, byl chápán kdy?
Leč krmi dej, jež rozlačňuje vždy,
a zlata rudého dej poklady,
jež na dlani se roztekou jak rtuť,
dej hru, při níž se nevyhrává,
či dívku, kterou tisknu na svou hrud',
zatímco s druhem mým už znamená si dává,
dej světlo slávy božsky krásné,
jež meteorom vzplá i zhasne!
Ukaž mi plod, jenž, než je střesen, hnije,
či strom, jenž den co den vždy znova zelený je!

MEFISTOFELES Ty nezlekáš mne tímhle vším,
takové poklady ti opatřím.
Leč jednou přijde, brachu, čas,
že v pohodlí si chceme pochutnati.

FAUST Kdybych se lenochem kdy za pecí měl státi,
v tu chvíli, libo-li, mě sraz!
Když obelžeš mě lichotkami,
bych sebou sám byl spokojen,
když tvoje rozkoše mě zmámí –
to poslední buď pro mne den!

Toť sázka má.

MEFISTOFELES Já přijímám.

FAUST A ještě druhou ruku dám!

Když okamžik mě zvábí k slovu:

Jsi tolik krásný! prodli jen –

pak si mě sevři do okovů,

ó, pak chci rád být utracen!

Pak nechať umíráčkem zvoní,

pak čas tvé služby dobíhá,

stůj orloj, rafije se skloní,

to uplynula doba má!

MEFISTOFELES Jen rozvaž to, my nezapomenem.

FAUST A to jsi také v právu svém;

já lehkovážně nepodjal se toho.

Jak spočinu, já sluha jsem,

ať tvůj – což dbám! – či vlastně koho.

MEFISTOFELES Dnes při doktorském hodokvase

má služebnost už počíná se.

Leč o maličkost musím poprosit:

pro strýčka příhodu, pár řádeček chci mít.

FAUST Pedante, musíš písemně to míti?

Nepoznals mužů? Slovo nestačí ti?

Což není na tom dost, že slovo mé

má řídit navěky mé živobyті?

Zda neproudí vše, stále proměnné,

a já mám v poutech slibu žítí?

Nám v srdce však ten blud je položen,

nikdo ho nechce oželeti.

Šťasten, kdo věrnost má v své hrudi jen:

necouvne nikdy před obětí!

Leč tam, kde s pečeti a s písmem pergamen,

toť přízrak, před nímž musíme se chvěti.

Vždyť slovo sotva z pera může

a rozhodčí jsou vosk a kůže.

Co na mně, zloduchu ty, chceš?

Pergamen, papír, mramor, spěž?

Mám perem, pisátkem, mám dlátem psátí?

Mně lhostejno, ty volbu máš.

MEFISTOFELES Jak překotně se necháváš

řečnickou vášní strhovatí!

Vždyť cedulička stačí též,

kapičkou krve se tam podpíšeš.

FAUST Jestli to všechno je, co chceš,

nu dobrá, komedie platí.

MEFISTOFELES Krev, to je zcela zvláštní šťáva.

FAUST Neboj se, že bych smlouvě nedostál;

v tom, co jsem ti tu podepsal,

má vůle jest, má síla pravá.

Já příliš vysoko se vzpjal,

však do tvé třídy patřím jen.

Ten mocný duch mnou pohrdal,

svět přírody mi uzamčen.

Myšlení přetrhlo se v kusy,

vědění se mi dávno už hnuší.

Nechť v jícnu planoucích orgií

vášnivě smysly se upijí!

Nechť zázraky všude vítají nás,

leč našim kouzlům se odkryjí!
Vpadněme činem v šumící čas,
v rachotu dějin zazní náš hlas!
K požitekům bolestný žár,
k rozmrzelosti zdar
ve stálém střídání se druž!
Je bez oddechu činen celý muž.

MEFISTOFELES Ó prosím, jen si smlsněte,
nechci vás v ničem omezit,
a máte-li nač apetit,
v letu si kousek urvete!
Tak – s kuráží a bez pobídky!

FAUST Vždyť slyšíš, tady nejde o požitky.
Vírům se zasvětim, rozkoši lítostné,
léčícím strastem, zášti milostné.
Teď, vyhojen už z pudu po poznání,
kdejakým ranám otevřen chci býti,
a lidstvu veškeru co dáno v užívání,
nechť jediné mé srdce cítí;
chci duchem k vrcholu i dnu se nésti,
chci vychutnávat lidstva žal i štěstí,
bych lidským vědomím do všelidskosti vlil se
a nakonec, jak lidstvo, roztříštil se.

MEFISTOFELES Ó, věř mi, mně, jenž věčnou dobu
ten tvrdý pokrm žvýkám zas a zas,
že z lidí nikdo, od kolébky k hrobu,
nestráví tenhle zkyslý kvas.
Věř našinci, ten vesmír celý
jen pro Boha je utvořen!
Pro sebe třpyt on vyhradil si skvělý,

náš rod je do tmy uzavřen,
a vám se hodí noc a den.

FAUST Ale já chci!

MEFISTOFELES Toť krásné sice,
a přec mám jedno soužení;
čas krátký, dlouhé umění.
Což, neměl byste poučit se?
S básníkem spojte se té chvíle,
ať vymyslí si všechnu možnou slávu,
a všechny znaky ušlechtilé
na vaši vylijtež se hlavu:
Silný buďte jak lev,
hbitý, jak jeleni jsou,
Vlachovu sduž on krev
s tuhostí severskou.
Ať vynajde vám tajnou ctnost,
jak s noblesou spolčit úskočnost,
jak jinochu, jenž běsní lítě,
milovat možno plánovitě.
Nu, toho mistra chtěl bych znát.
Moh by se Mikrokosmem zvat.

FAUST Čím tedy jsem, když není možno mi
koruny lidstva vydobýti,
již prahnu všemi smysly míti?

MEFISTOFELES Jsi koneckonců tím – čím jsi.
Z tisíce kudrn paruku si stáčeť
či po koturnech zvíce lokte kráčeť,
vždy přec jen zůstaneš, čím jsi.

FAUST Ba, chtěl jsem urvat poklady vši vědy,
však darmo byla snaha má.
A teď, kdy usednout chci naposledy,
v mém nitru nová síla netryská;
já nejsem ani o vlas výš,
já nekonečnu nejsem blíž.

MEFISTOFELÉS Můj pane, račte na to zřítí,
jak se tak běžně na to zří;
musíme chytřej na to jíti,
než prchne nám slast životní.
Což, ruce, nohy, zadek, hlava,
hrome, to vše je arcí tvé;
leč, co mi svěží rozkoš dává –
to proto snad je méně mé?
Šest hřebců mít-li dovedu,
jich síly zvát se mými mohou,
a pak se tryskem rozjedu,
jak měl bych čtyřmecítma nohou.
Tak zhurta, úvah zanechej
a na pouť do světa se dej!
Víš, chlap, jenž spekuluje napořád,
toť soumar na vyprahlé pláni:
točí se dokola, jak byl by běsem jat,
a poblíže má pastvu k pohledání.

FAUST A kudy na to?
MEFISTOFELÉS Půjdem. Jakby ne!
V jaképak jsi to mučírně?
Tohle je život? zde se trudit
a sebe sám i žáky nudit?
S tím nech si školometry hrát!

Mláčením slámy chceš se mučit?
Co nejlepšího můžeš znát,
tomu ty kluky beztak nesmíš učit.
Zrovna tam venku jeden heká.

FAUST Mně nemožno s ním hovořit.

MEFISTOFELÉS Chudinka hoch už dlouho čeká,
ten bez útěchy nesmí jít.
Kabát a čapku rač mi půjčit,
budu v nich skvostně vypadat.
Převleče se
Za další nech můj vtip už ručit!
Čtvrt hodinky mi třeba je;
zatím se hotov k naší výpravě!
Faust odejde

MEFISTOFELÉS v dlouhém hávu Faustovu
Jen zhrdej rozumem a věděním,
člověka darem nejlepším;
ať jen tě čarovnými díly
svých lží a lstí duch šalby sílí –
a bez podmínky mám tě hned! –
Osud mu ducha dal, jenž nezkroceně
a bez umdlení prodírá se vpřed
a přes rozkoše ukvapeně
chce skákat, co jich skýtá svět.
Já povleku ho v dravé žití
povrchní bezvýznamnosti;
zmítej se, škubej, štěť, jak v síti,
a ve své nenasytnosti
nápoj a potravu ať u rtů lačných cítí,
leč o svlažení marně žebrá, bloud.

A necht' i nebyl chtěl se ďáblu zaslíbiti,
musil by přec jen zahynout!

Vstoupí Zák

ZÁK Já teprv krátký čas tu jsem
a přicházím s úctou a respektem,
poznati muže a mluvit s mužem,
jímž nejvíce prý se pyšniti můžem.

MEFISTOFELES Ó, prosím, velká pro mne čest!
Vidíte muže, jak víc jich jest.
Už jste se tady okoukal?

ZÁK Prosím, byste mě v ochranu vzal.
Já přináším si kurážnost
a svěží krev i peněz dost.
Maminka nechtěla, abych šel.
Něčemu bych se tu přiučit chtěl.

MEFISTOFELES To vybral jste místo velmi šťastně.

ZÁK Hm, chtěl bych zase pryč už vlastně.
Zde tyhle chodby, tyhle síně,
tak divně v nich, tak nehostinně,
tak těsně na prostranství tom,
nic zeleného, žádný strom.
A v sálech s těmi lavicemi
tak zmateně, tak úzko je mi.

MEFISTOFELES Aj, to se poddá, to je zvyk.
Děťátko rovněž odmítne
prs matčin v první okamžik
a pak mu rádo přivykne.

A tak i vám se naposledy
nebude chtít od ňader vědy.

ZÁK Rád v jejím objetí bych ostal,
jen poradte mi, jak bych se tam dostal.

MEFISTOFELES Nu, především je problém tu:
kterou si zvolit fakultu?

ZÁK Chtěl bych být velkým učencem,
obsáhnout nebesa i zem,
znát, co se do mne může vejít,
a vůbec vědu i přírodu.

MEFISTOFELES To máte správnou metodu,
jenom ne se tříštit a se stopy sejít!

ZÁK Vždyť hořím pro ty studie!
Však arcí není k zahození,
tak v letní čas, když krásně je,
mít prázdno a mít vyražení.

MEFISTOFELES Užijte času: letí tryskem.
Však jste-li pořádný, to pro váš čas je ziskem.
Tož radím – aby se bystřil váš um –
nejdřív collegium logicum.
Je nutné, aby duch vám zkrot,
i přijde tam do španělských bot,
pak v rozvaze a rovnováze
se plíží po myšlenek dráze
a křížem krážem, jak noc ho mámí,
už netoulá se s bludičkami.
Poté vás dlouho budou mučit,

že například jídlu se musíte učit,
a jenom tak pít, to se nepatří,
vše dělat je nutno dle „řád, dva, tři“!
Dílna, kde myšlenka lidská se tká,
je věru jak dílna tkalcovská:
Sem a tam člunky lítají.
Šlápneš, a na sta pohne se nití.
Tekou tak rychle, že nelze je zřítí.
Rád – a sta se jich splítají.
Pan filozof k stavu pak přistupuje,
a že to být musí, dokazuje:
že první je tak a druhé tak,
ergo třetí a čtvrté tak:
když první a druhé by ubylo,
třetí a čtvrté by nebylo.
Toho se žáci vám nachválí!
A tkalci se přece z nich nestali.
Cos živého poznat a popsat-li zkusíš,
dřív ducha z toho vyhnati musíš,
abys částice všechny v svých rukou měl;
jen ztratil se pohříchu duševní tmel.
„Encheiresis naturae“ to v chemii sluje,
jež sama sebe tak bulíkuje.

ŽÁK Nechápu zcela všechno, co díte.

MEPSTOPELES Tomu se příště už naučíte,
až poznáte, jak vše redukovat
a náležitě klasifikovat.

ŽÁK Já jsem tím vším tak otupěl,
jak mlýnské kolo bych v hlavě měl.

MEPSTOPELES A potom, místo jiných cviků,
se dáte na metafyziku.
Tam dedukujete z hlubokých dum,
co člověku nejde na rozum;
tam dojde, co nepatří do makovice,
nádherné slovní definice.
Však na půl roku teď nejdříve
si přípravy hleďte bedlivé.
Pět hodin tam sed'te den co den;
než zazvoní, hajdy do škamen!
Sám paragraphorum osnovu
nadřete slovo ke slovu,
pak z katedry bude vám demonstrováno,
že neříká nic, než co v knize je psáno,
leč pilně si pište a pište dál,
jak by Duch svatý vám diktoval.

ŽÁK Toť praktické, i heled'me se!
To tělem duši při tom jsem.
Neb co je černé na bílém,
to vesele se domů nese.

MEPSTOPELES Nuž, vyberte si fakultu!

ŽÁK Pro práva nemohu se rozehřátí.

MEPSTOPELES To nemohu vám vlastně ve zlé brátí,
přespříliš dobře znám já vědu tu.
Dědí se zákony a práva
tak jako věčná nemoc dál,
rod rodu odkazem ten neduh dává,
aby se všude rozlézal.

V tlach rozum, dobro v zlo se mění;
 ó běda ti, že vnukem jsi!
 Práv, s nimiž na svět přišli my,
 žel, těch tam vůbec dbáno není.

ŽÁK Má nechuť vámi vzrůstá jen.
 Šťasten, kdo vámi poučen!
 Na bohosloví chci se tedy dát.

ABEISTOTELÉS Já, věřte, nerad bych vás mát.
 O této vědě jest mi povědět:
 v ní nesnadno je pravou cestou jíti,
 neb skrývá mnohý tajný jed,
 jež od léku je těžko rozlišiti.
 I zde je nejlíp: na jednoho dát,
 jen na mistrova slova přísahat.
 A vůbec: slova-li se hlavní věci stanou,
 pak věru bezpečnou vám branou
 do chrámu jistoty lze jít.

ŽÁK Leč pojem u slova přec musí být.

MEBISTOTELÉS Však vážít netřeba úzkostná
 když a kdyby:
 neb zrovna tam, kde pojmy chybí,
 v čas příhodný lze slovo uplatnit.
 Slovy se síla v pûtce měří,
 ze slov se krásně systém zmotá,
 v slova tak výtečně se věří,
 ze slova nesmíš uzdmout iota.

ŽÁK Že jsem tak smělý ještě dál se ptáti,
 když jsem už tolik vyzvěděl:
 však zda byste mi ještě chtěl
 o medicíně lekci dáti?
 Tři léta, to je krátký čas,
 ta oblast, bože můj, tak nesmírná je,
 a každičkový váš poukaz
 mě vede kouskem toho kraje.

MEBISTOTELÉS pro sebe Suchého tónu jsem už syt,
 chci přece jednou zas ďáblem být!
 Hlasně
 Duch lékařství se nepronikne stěží.
 Hle: velký, malý svět se probádá
 a pak se řekne: ať to běží,
 jak pánbůh dá!
 Je marné po vědě se pachtiti.
 Víc, nežli poznat lze, se nenaučíš už.
 Kdo okamžik však zachytí,
 to je ten pravý muž.
 Nu, figura jste urostlá,
 že kurážný jste, to se vidí;
 sám v sebe důvěru kdo má,
 dojde jí u ostatních lidí.
 Zvlášť u ženských ať vám to svědčí!
 Vždyť jejich věčný bol a strach,
 to steré ach,
 z jednoho punktu vždy se léčí.
 Jen jestli cos jak čestnost čiší z vás,
 všecky jsou vaše v jeden ráz.
 Ať lákavý je titul nejdřív zmate,
 že um váš nad vše umy vyniká;
 hned po pozdravu, tento, ohmatáte,

po čem kdo jiný léta čenichá,
pulsíček pěkně jí zmáčknete,
žhavě se do ní zahleďte,
a ruka, jež ji pak sevře v pase,
zkoumá, jak pevně utáhla se.

ZÁK Nu, zde se vyznám už. To přece jasnější je.

MEFISTOFELIS Šedá, můj příteli, je všechna teorie,
a žití zlatý strom se zelená.

ZÁK Tak se mi zdá, že se mi všechno zdá.
Ach, dovolte, abych zas jindy přišel
a vaši učenost až na dno slyšel.

MEFISTOFELIS Čím mohu, posloužím vám rád.

ZÁK Mně dřív se nelze odebrat,
než podpisem zde v památníku
mě zavázat si račte k díku.

MEFISTOFELIS Jen dejte.
Píše do knihy a vrátí mu ji

ZÁK Ete Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum.
Zavře uctivé knihu a poroučí se

MEFISTOFELIS Té staré rady dbej a tetky zmije v ráji,
z tvé bohorovnosti se jednou dech ti ztají.

FAUST vystoupí

FAUST Kam se teď vydáme?

MEFISTOFELIS Kam je ti libo. Hned.

Zhlédneme malý a pak velký svět.
To můžeš, nadšený a vděčný,
tam gratis kurs mít užitečný.

FAUST A když já dlouhé vousy mám!
To lehce žít si netroufám.
Ten pokus se mi nepoštěstí,
já světsky nikdy nedovedu si vésti.
Malý se cítím před jinými být.
Já budu stále rozpačit.

MEFISTOFELIS Nu, brachu, toho lze se zbýti.
Jen sobě důvěřuj a naučíš se žítí.

FAUST A jak se odsud dostanem?
Kde koně, vůz a sluhu máš?

MEFISTOFELIS Aj, vzduchem! Plášť jen roztáhnem,
to bude naše ekvipáž.
Není ti k tomu podniku
velkého třeba uzlíku.
Jak vzduch jen rozžhavím – to hračkou je mi –
už vzeplujeme nad tu těžkou zemi
a lehčí budem kroužit jako ptáci.
K novému životu mou vřelou gratulací!